

MARKETING

ILMIY, AMALIY VA OMMABOP JURNAL

№1 - SON

9710 xalqaro daraja

№240874

ISSN: 3060-4621

2026-YIL, YANVAR

JURNALNING MAQSADI

Tadbirkorlik-biznes faoliyatini tashkil etishning marketing asoslarini, yo'nalishlari, echimlari, vositalarini yaratish va rivojlantirish

ALOQA UCHUN MA'LUMOTLAR

TEL: (97) 783-84-64

VEB-SAYT

www.marketingjournal.uz

ELEKTRON POCHTA:

info@marketingjournal.uz

TELEGRAM BOT:

[@marketingjournalbot](https://t.me/tidiumarketingjournal)

TELEGRAM KANAL:

<https://t.me/tidiumarketingjournal>

MUASSIS

“Tadbirkor va ishbilarmon” MCHJ

JURNALNING ILMIYLIGI

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining **2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

INDEKSATSIYA

BOSH MUHARRIR

Xakimov Ziyodulla Axmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Yusupov Muxamadamin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor;

TAHRIR HAY'ATI:

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU, Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor;

Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna, i.f.d., prof., TDIU, “Marketing” kafedrasini mudiri;

Soliyev Axmadjon Soliyevich, i.f.d., NamDTU, “Marketing” kafedrasini professori;

Ikramov Murad Akramovich, i.f.d., TDIU “Marketing” kafedrasini professori;

Tursunov Boburjon Ortqimrziyevich, i.f.d., prof., TDIU, Iqtisodiy xavfsizlik kafedrasini mudiri, Xalqaro statistika instituti kengashi doimiy a'zosi;

Zarova Elena Viktorovna, i.f.d., G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti professori, Xalqaro statistika instituti kengashi doimiy a'zosi

Akramov Tohir Abdurahmonovich, i.f.d., TDIU, “Marketing” kafedrasini professori;

Ostonaqulova Gulsaraxon Muhammadyoqub qizi, i.f.d., TDIU, “Marketing” kafedrasini professori;

Samadov Asqarjon Mishomovich, i.f.n., TDIU, “Marketing” kafedrasini professori;

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxo'ja qizi, i.f.n., dots., TDIU Kengash kotibi;

Sobirov Azizbek Avazbekovich, PhD., TDIU, “Marketing” kafedrasini dotsenti;

Sadikov Shoxrux Shuxratovich, PhD, dots., TIU, Departament boshlig'i;

Musheva Shoirazimovna, i.f.n., SamSI, “Marketing” kafedrasini professori;

Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li, PhD., TDIU, “Marketing” kafedrasini dotsenti;

Djurabayev Otabek Djurabayevich, i.f.d., TDIU, “Innovatsion menejment” kafedrasini dotsenti;

Karimova Shirin Zoxid qizi, PhD, TDIU, “Axborot texnologiyalari” kafedrasini katta o'qituvchisi;

Mullabayev Baxtiyarjon Bulturbaevich, DSc., NamDTU, “Menejment” kafedrasini mudiri, dotsenti;

Fayzullayev Jaylonbek Sultonovich, DSc., TDIU, “Yashil iqtisodiyot” kafedrasini dotsenti;

Aliyev Yashnarjon Egamberdiyevich, DSc., TDIU, “Iqtisodiy va moliyaviy xavfsizlik” kafedrasini professori;

Bobojonov Azizjon Babaxanovich, DSc, TDIU, “Raqamli iqtisodiyot” kafedrasini dotsenti

Allayarov Shamsiddin Amanullayevich, DSc, prof., TDIU, “Savdo ishi” kafedrasini mudiri

Jumayev Olimjon Sadulloevich, DSc, Raqobat siyosati va iste'molchilar huquqlari tadqiqotlari markazi direktori;

Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich, PhD., TDIU, Raqamli iqtisodiyot va axborot texnologiyalari fakulteti dekan muovini

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., Alfraganus universiteti O'quv ishlari bo'yicha prorektor;

Abduvaxidov Abdumalik Maxkamovich, i.f.d., TDIU, “Turizm va servis” kafedrasini professori;

Kucharov Abrorjon Sobirjanovich, TDIU, “Biznes boshqaruvi va logistika” kafedrasini professori

Tuychiyev Alisher Jurayevich, Alfraganus University “Iqtisodiyot” fakulteti dekani, professor;

Nazarova Ra'no Rustamovna, TDIU, “Yashil” iqtisodiyot kafedrasini mudiri, Iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Usmonov Bunyod Aktam o'g'li, PhD, TDIU, Moliyaviy tahlil kafedrasini v.b.dotsenti;

Dehqonov Burxon Rustamovich, PhD., TDIU, Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etish bo'limi bosh mutaxassisi;

Turobova Hulkar Rustamovna, PhD., BuxDU, Yashil iqtisodiyot va agrobiznes kafedrasini dotsenti;

Boltaev Umidjon Talant o'g'li, i.f.f.d., PhD., Toshkent arxitektura qurilish instituti “Iqtisodiyot va ko'chmas mulkni boshqarish” kafedrasini dotsenti;

Bayxonov Bahodirjon Tursunbayevich, i.f.d., DSc, NamDTU, “Menejment” kafedrasini dotsenti;

Maxmudov Toxirjon Olimjonovich, PhD., NamDTU, “Marketing” kafedrasini dotsenti;

Pardayev Sherzod Xolmurodovich, i.f.f.d., PhD., TDIU, “Yashil iqtisodiyot va barqaror biznes” kafedrasini dotsenti;

Beknazarov Behzod Baxtiyor o'g'li, PhD., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Samarqand filiali “Yashil iqtisodiyot va barqaror biznes” kafedrasini dotsent v.b.

Abduvohidov Behzod xxx, PhD., Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti “Raqamli iqtisodiyot” kafedrasini o'qituvchisi;

Rajabova Moxichexra Abduxolikovna, PhD., Buxoro davlat universiteti marketing va menejment kafedrasini o'qituvchisi.

Elektron nashr 597 sahifa. E'lon qilishga 2026-yil 31-yanvarda ruxsat etildi

MUNDARIJA

YAKKA TARTIBDAGI TADBIRKORLAR VA O'ZINI-O'ZI BAND QILGAN SHAXSLAR SEGMENTI UCHUN SHAFFOF RAQAMLI TO'LOV TEXNOLOGIYALARINI JORIY ETISH	8
Isamuxamedov Anvar Sadiqovich	
OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA BARQAROR RAQOBAT USTUNLIKLARINI SHAKLLANTIRISH ASOSIDA STRATEGIK BOSHQARUVNI TAKOMILLASHTIRISH	15
Ismailova Nilufar Sabitdjanovna	
TO'QIMACHILIK KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISH RESURSLARINI STRATEGIK BOSHQARISH	27
Kazakov Olim Sabirovich	
ЭТИЧЕСКИЕ СТАНДАРТЫ СБОРА ПОТРЕБИТЕЛЬСКИХ ДАННЫХ В МЕЖДУНАРОДНЫХ МАРКЕТИНГОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЯХ.....	35
Адылова Зульфия Джавдатовна, Юлчиева Мадинабону Отабек кизи	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA SIRKULYAR IQTISOD TAMOYILLARIDAN FOYDALANISHNING XORIJIY DAVLATLARNING ILG'OR TAJRIBALARI.....	48
Nuritdinov Ramziddin	
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ПОВЫШЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ НЕФТЕГАЗОВЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ	60
Бекмухамедова Малика Искандарбековна	
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ НЕРАВЕНСТВО: ПРИЧИНЫ И МЕРЫ ПРЕОДОЛЕНИЯ	74
Мажидова Фарангиз Фуркатзода	
IJTIMOY-IQTISODIY O'ZGARISHLAR SHAROITIDA CHAKANA SAVDO XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHNING XUSUSIYATLARI	83
Muxamedova Aziza Ravshanovna	
INTELLIGENT INTRUSION DETECTION: LEVERAGING REINFORCEMENT LEARNING FOR ECONOMIC SECURITY AGAINST DDOS THREATS.....	90
Bekov Sanjar Nigmandjanovich	
RAQAMLI MARKETINGNING YOSHLAR SEGMENTIDA RIVOJLANISHI	101
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna, Ergashov Abdullo Ramazon o'g'li	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA BOZOR AXBOROTLARIDAN FOYDALANISH VA AVTOMATIK TAHLIL QILISH TIZIMLARINI JORIY ETISH.....	106
Yo'ldoshev Nodirbek Ne'matjon o'g'li	
XORAZM VILOYATIDA KAMBAG'ALLIK DARAJASINING O'ZGARISH DINAMIKASI TAHLILI	114
Mayliyeva Sadoqat Safayozovna	

TOWARDS AN INTEGRATIVE MODEL OF THE COUNTRY IMAGE	121
Duschanov Alisher Sherzod ugli	
BUXORO VILOYATIDA MEVA-SABZAVOT MAHSULOTLARI EKSPORTI TAHLILI VA MARKETING MUAMMOLARI	133
Jumayeva Zamira Bo'stonovna	
KORXONALARNING YASHIL MARKETING STRATEGIYASINI ISHLAB CHIQISHGA NAZARIY VA KONSEPTUAL YONDASHUVLARI	140
Sapayev Axmed Durdibayevich	
SANOAT KORXONALARINING UZOQ MUDDATLI RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASHDA MARKETING YONDASHUVLARI	149
Bazarova Mamlakat Supiyevna	
RAQOBAT SIYOSATINING SAMARADORLIGI VA INSTITUTIONAL MUAMMOLAR	159
Akbarov Jasur Ikromjon o'g'li	
THE ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL EFFICIENCY OF AGRIVOLTAIC SYSTEMS IN UZBEKISTAN'S AGRICULTURAL SECTOR	167
Amonov Sardor Zamon o'g'li	
EVALUATING RETURN ON MARKETING INVESTMENT IN B2B DISTRIBUTION	175
Jamoliddinov Fakhriyor Shodiyor o'g'li	
THE ROLE OF STRATEGIC MANAGEMENT IN ENHANCING TOURISM DESTINATION COMPETITIVENESS	184
Choriyev Farrux Xamroyevich	
TUROPATORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY XUSUSIYATLARI VA ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLARI	194
Toshev Akmal Salimovich	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA AGRAR BOZOR TAHLILI.....	206
Ahmedov Shermuhammad Omonjon o'g'li	
JAHON ZARGARLIK MAHSULOTLARI BOZORIGA KIRISHNING MARKETING STRATEGIYALARI	214
Azizova Roxila Baxodir qizi	
FERMER XO'JALIKLARI FAOLIYATINI OPTIMALLASHTIRISH ASOSIDA IQTISODIY RIVOJLANISHINI TA'MINLASH	223
Qodirov Zohidjon Eralievich	
SOG'LIQNI SAQLASH XIZMATLARI SOHASI BARQARORLIGINING HUDUDIIY VA DINAMIK TAHLILI	229
Ko'charov Xurshid Xurram o'g'li	
TO'QIMACHILIK MAXSULOTLARI SAVDOSIDA ZAMONAVIY MARKETING KONSEPSIYALARIDAN FOYDALANISH.....	236
Nurboyev Jaloliddin Mamadiyevich	
ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ФОРМИРОВАНИЕ СТРАТЕГИИ КОММЕРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ	243
Нуруллаева Шахноза Тохтасиновна, Saydullayeva Saodat Abdumajitovna	

O'ZBEKISTON OZIQ-OVQAT BOZORIDA AN'ANAVIY VA ZAMONAVIY CHAKANA SAVDO TRANSFORMATSIYALARI	250
Ahmedov Shermuhammad Omonjon o'g'li	
O'ZBEKISTON OLIY TA'LIM TIZIMIDA OLIB BORILAYOTGAN ISLOHOTLARNING AHAMIYATI	257
Gafurov Anvar Bazarbayevich	
MINTAQA IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHGA XIZMATLAR SOHASINI TA'SIRINI OSHIRISH	264
Achilova Firuza Kurbanovna	
IQLIM O'ZGARISHI SHAROITIDA EKOLOGIK XAVFSIZLIK BILAN BOG'LIQ XAVF-XATARLARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI.....	274
Shamurotov Nodirbek Bakbergan o'g'li	
OZIQ-OVQAT SANOATI RAQOBATBARDOSHLIGINI INNOVATSION MARKETING STRATEGIYALARI ASOSIDA OSHIRISH	280
Hamroyev Bobir Shoyimovich	
BUXORO VILOYATIDA YASHIL TURIZMNI XORIJIY TAJRIBALAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISH	289
Hafizov Abdulla Olimjonovich	
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕХАНИЗМОВ УПРАВЛЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫМИ ПРОЦЕССАМИ В «ЗЕЛЁНОЙ» ЭКОНОМИКЕ.....	299
Ниязметова Ёқутхон Ботир қизи	
QURILISHDA LOYIHA BOSHQARUVI STRATEGIYASINING ILMIY-USLUBIY MUAMMOLARI.....	308
Pulatov Shaxron Axmedovich	
QURILISH KORXONALARINING TASHKILY TUZILMALARINING OMILLAR TA'SIRIDA SHAKILLANISHI.....	315
Raximova Nilufar Abduazizovna	
O'ZBEKISTON EKSPORTGA YO'NALTIRILGAN KORXONALARINING MARKETING KOMPLEKSINI MINTAQALAR BOZORLARIGA MOSLASHTIRISH.....	323
Axmedov Ikrom Akramovich	
MARKETING TAMOYILLARI ASOSIDA MIJOZ VA BANK MUNOSABATLARINI TARTIBGA SOLISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	338
Temirova Sevara Baxodirovna	
TIJORAT BANKLARINING INNOVATSION MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH BO'YICHA XALQARO TAJRIBALAR.....	345
Muminova Durdona Saydikadirovna	
TIJORAT BANKLARI BRENDING STRATEGIYASINING BANK IMIJIGA TA'SIRI.....	355
Mirzajonova Maftunaxon Jaxongir qizi	

УПРАВЛЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКИМИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯМИ НА РЫНКЕ ТРУДА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН НА ОСНОВЕ ГРАВИТАЦИОННОЙ МОДЕЛИ.....	364
Назаров Дмитрий Михайлович, Джурабаев Отабек Джурабаевич	
QURILISH MATERIALLARI ISHLAB CHIQUARUVCHI KORXONALARNING MARKETING FAOLIYATINI BOSHQARISHDA MARKETING KOMMUNIKATSIYALARI.....	380
Uzakova Umida Ruziyevna	
ВЛИЯНИЕ КОНКУРЕНТНОЙ СРЕДЫ И ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ ФАКТОРОВ НА МАЛЫЙ БИЗНЕС	388
Зокирова Фарангиз	
KIMYO SANOATI KORXONALARI FAOLIYATIDA IQTISODIY SALOHİYAT TUSHUNCHASINING AHAMIYATI.....	395
Vaxobov Shohjahon Valiyevich	
ERKIN IQTISODIY ZONALARNING LOGISTIKA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHDA MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH YO‘LLARI	402
Muxiddinov Mo‘minjon Shavqiddin o‘g‘li	
KLASTER YONDASHUVI ASOSIDA TO‘QIMACHILIK SANOATIDA INVESTITSION LOYIHALARNI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	412
Qurbonov Jasurbek Pozilovich	
QURILISH SANOATIDA INNOVATSION FAOLIYATNI STRATEGIK BOSHQARISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	420
Ortiqxo‘jayeva Yulduz Azatovna	
TIJORAT BANKLARI MOLİYAVIY BARQARORLIGINI TA‘MINLASHDA RISK-MENEJMENTDAN FOYDALANISHNING USLUBIY JIHATLARI	428
Madaminov Bekzod Allayarovich	
BANK RISK-MENEJMENTI TIZIMIDA SUN‘IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH	442
Madaminov Bekzod Allayarovich	
XIZMAT KO‘RSATISH SOHASINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA XALQARO MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH	453
Abduvoxidov Behzod	
TIKUV – TRIKOTAJ KORXONALARI MARKETING FAOLIYATINI BOSHQARISHDA MOTIVATSIYA USULLARIDAN FOYDALANISH	460
Jalilov Jamshid G‘anijonovich	
UY-JOY KOMMUNAL XO‘JALIGINI INNOVATSION RIVOJLANISHINI BOSHQARISHNING ILG‘OR XORIJIY TAJRIBALARI	472
Kaxramonov Xurshidjon Shuhrat o‘g‘li	
ADVANCING UZBEKISTAN’S ENERGY SECTOR THROUGH PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS: KEY REFORMS, IMPLEMENTED PROJECTS, AND SUSTAINABILITY PROSPECTS	481
Juraev Javohir Tulagan ugli	

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ МЕДИЦИНСКОГО ТУРИЗМА В РЕГИОНЕ СО СПОСОБОМ КЛАСТЕРИЗАЦИИ МЕДИЦИНСКИХ УЧРЕЖДЕНИЙ	489
Юсупова Мехрибон Уктамовна	
TO‘QIMACHILIK SANOATIDA ISHLAB CHIQARISH XARAJATLARINI OPTIMALLASHTIRISH ORQALI RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISH	498
Xushvaqtoev Shuhrat Abduraufovich	
FRANCHAYZING SUBYEKTLARI O‘RTASIDAGI KOOPERATSIYANI BAHOLASHNING KO‘P MEZONLI METODIKASINI ISHLAB CHIQISH VA SAMARADORLIKNI ANIQLASH	509
Xodjayev Anvar Rasulovich	
ISTE‘MOLCHILARNING BRENDGA SODIQLIGI VA UNING KORXONA DAROMADIGA TA‘SIRINI BAHOLASH.....	523
Xudayberganov Dilshod Tuxtabayevich, Yuldasheva Zuhrajon Urazboy qizi	
STRATEGIK USULLAR ORQALI MENEJMENT SIFATINI UZLUKSIZ TAKOMILLASHTIRISH	529
Djabriyev Akbarali Normurodovich, Muxammadiyev O‘tkir Axmedovich, Ravshanbekova Madinabonu	
MAMLAKATIMIZ IQTISODIYOTIDA YALPI ICHKI MAHSULOTNING MAKROIQTISODIY BARQARORLIKNI TA‘MINLASHDAGI ROLI VA AHAMIYATI.....	541
Xusanov Murodjon Sunnatullayevich	
TIJORAT BANKLARI FAOLIYATIDA XODIMLAR BOSHQARUVI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA KPI TIZIMINING AHAMIYATI.....	552
Maksudov Zuxriddin Ziyovitdinovich	
MINTAQAVIY IQTISODIYOTNING OPTIMAL TUZILMASINI SHAKLLANTIRISH VA MODELLASHTIRISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI	561
G‘aymatova Dilafrō‘z G‘ofurjonovna	
SANOAT KORXONALARIDA TEJAMKOR ISHLAB CHIQARISH TIZIMI ASOSIDA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	572
Esheva Sarvinoz Axmatovna	
TO‘QIMACHILIK KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISHNI BOSHQARISH JARAYONIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO‘LLASH.....	583
Shuxratullayev Elmurod Dilmurod o‘g‘li	

IQLIM O'ZGARISHI SHAROITIDA EKOLOGIK XAVFSIZLIK BILAN BOG'LIQ XAVF-XATARLARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI

Shamurotov Nodirbek Bakbergan o'g'li

Abu Rayhon Beruniy nomidagi

Urganch davlat universiteti

“Biznes va boshqaruv” kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya

Maqolada jahon miqyosida sodir bo'layotgan global iqlim o'zgarishlari va uning ekologik xavfsizlik bilan bog'liq xavf-xatarlarni bartaraf etish kabi dolzarb vazifalarga qaratilgan. Shu bois, iqlim o'zgarishlari bilan bog'liq ekologik xavfsizlik bilan bog'liq xavf-xatarlarni boshqarish va uni bartaraf etish kabi choralarni ko'rish maqsadga muvofiq. Tadqiqotlar natijasida ekologik xavf-xatarlarni bartaraf etish borasida ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Kalit so'zlar: iqlim o'zgarishi, ekologik xavflar, tabiiy ofatlar, texnogen xavflar, ekstremal xavflar, iqlimiy migratsiya.

Аннотация

В статье рассматриваются актуальные проблемы глобального изменения климата и устранения рисков для экологической безопасности. Поэтому целесообразно принимать меры по управлению и устранению рисков для экологической безопасности, связанных с изменением климата. Цель исследования – разработка научно обоснованных рекомендаций по устранению экологических рисков.

Ключевые слова: изменение климата, экологические риски, стихийные бедствия, антропогенные риски, экстремальные риски, климатическая миграция.

Abstract

The article focuses on the urgent problems of global climate change and its elimination of environmental security risks. Therefore, it is appropriate to take measures to manage and eliminate environmental security risks associated with climate change. The aim of the research is to develop scientifically based recommendations for eliminating environmental risks.

Keywords: climate change, environmental risks, natural disasters, man-made risks, extreme risks, climate migration.

KIRISH

Global iqlim o'zgarishlari sharoitida dunyo miqyosida kuzatilayotgan tabiiy jarayonlar va iqlim hodisalari iqtisodiy rivojlanishning barqarorligini ta'minlash masalalarini yanada dolzarb etmoqda. Iqlim omillarining o'zgarishi jazirama haroratlarning ortishi, qurg'oqchilik, yog'ingarchilik rejimining o'zgarishi, vegetatsiya davrlaridagi farqlar hamda ayrim ekstremal va texnogen hodisalarning faollashuvi orqali iqtisodiy va ekologik tizimlarga qo'shimcha ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu jarayonlar tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, xavf-xatarlarni boshqarish va ekologik muvozanatni ta'minlashga qaratilgan ilmiy yondashuvlarni takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda.

Global iqlim o'zgarishlari sharoitida iqlimga moslashuvchanlikni rivojlantirish va barqaror himoya mexanizmlarini mustahkamlash barcha mamlakatlar uchun ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida qaralmoqda. Iqlim omillarining o'zgarishi inson hayoti va iqtisodiy faoliyat jarayonlariga ta'sir ko'rsatayotgan bo'lsa-da, mazkur holat innovatsion yechimlar va zamonaviy moslashuvchan yondashuvlarni joriy etish uchun yangi imkoniyatlarni ham yaratmoqda. Xususan, iqlim sharoitlarining o'zgarishi ishlab chiqarish tarmoqlarida, jumladan qishloq xo'jaligida samaradorlikni oshirish, barqaror xom ashyo bazasini shakllantirish hamda aholining oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlashga qaratilgan chora-tadbirlarni kengaytirishga xizmat qilmoqda.

ADABIYOTLAR SHARHI

O'zbekistonda iqlim o'zgarishini oldini olish va unga qarshi kurashish borasida "O'zbekiston-2030" strategiyasi to'g'risidagi 158-sonli farmonining qabul qilinishi muhim hujjat sifatida e'tirof etish mumkin. Farmonning "Iqlim o'zgarishi salbiy ta'sirini oldini olish" bo'yicha 70-maqсадida belgilangan vazifalar sifatida "Cho'llanish, qurg'oqchilik, chang-qum bo'ronlari va haroratning ko'tarilishiga qarshi chora sifatida jami 600 ming gektar maydonda "Yashil qoplamalar" – himoya o'rmonzorlarini barpo etish. Suvsizlik va qurg'oqchilikka chidamli, har bir hududning iqlimiga mos ekinlar, meva va uzumning yuqori hosildor navlarini yaratish va hosildorlikni 30-35 foizga oshirish" kabi vazifalar belgilab berildi [1].

Global iqlim o'zgarishlari sharoitida sodir bo'layotgan turli ko'rinishdagi tabiiy ofatlar va kutilmagan xavf-xatarlar ta'siridagi iqtisodiy yo'qotishlarning eng katta xavf darajasi ta'siri bevosita qishloq xo'jaligi tarmoqlarida ham kuchli seziladi. Kutilmagan ekologik tushadagi xavf-xatarlar ta'sirida qishloq xo'jaligiga ta'sir qilishi bilan birga qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlovchi sanoat korxonalari faoliyatiga ham jiddiy ta'sir qiladi.

Frank H. Knight tomonidan ilk bor "Xavf-xatar" tushunchasi 100 yil oldin fan sifatida ta'lim sohasiga kiritilgan. Tadqiqotchining fikriga ko'ra, xavf-xatar bu insoniyat uchun ma'lum bo'lgan yoki bo'lmagan ehtimollik bilan sodir bo'ladigan hodisalardir. Xavf-xatar omili bu kelajakda sodir bo'lishi mumkin bo'lgan mumkin bo'lgan voqea va hodisalarning ehtimolliklarini hisoblashni talab etadi [6].

Judy Feldman Anderson va Robert L. Brownlar ham ilmiy jihatdan yondashgan bo'lib, "... insonlar doimo o'z xavfsizligini izlaydilar. Xavfsizlik hissi oziq-ovqat, kiyim-kechak va uy-joydan keyingi asosiy maqsad bo'lishi mumkin. Iqtisodiy xavf-xatarga ega bo'lgan shaxs hozir va kelajakdagi ehtiyojlarini qondira olishga ishonchi komil. Iqtisodiy xavf-xatar – iqtisodiy xavfsizlikni yo'qotish ehtimolidir" [7].

METODOLOGIYA

Maqolada mavzu bo'yicha xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy izlanishlari chuqur o'rganilgan. Tahlillarda rasmiy statistik ma'lumotlar hamda statistik kuzatish, taqqoslama tahlil, mantiqiy fikrlash, jadval va grafiklarni solishtirma tahlil qilish usullaridan keng foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Oxirgi o'n yillikda global iqlim o'zgarishi atrof-muhit barqarorligiga jiddiy tahdid solayotgan asosiy omillardan biriga aylandi. Shuningdek, havo haroratning keskin oshib borishi, ekstremal iqlim hodisalarining ko'payishi, suv resurslarining qisqarishi va ekotizimlarning buzilishi ekologik xavfsizlikni ta'minlash masalasini dolzarb ilmiy-amaliy muammoga aylantirmoqda. Ayniqsa, qurg'oqchil va yarim qurg'oqchil mintaqalarda iqlim o'zgarishi bilan bog'liq xavf-xatarlar aholi salomatligi, oziq-ovqat xavfsizligi va iqtisodiy barqarorlikka to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatmoqda.

Tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, bugungi kunda iqlim o'zgarishi sharoitida ekologik xavf-xatarlar quyidagi asosiy yo'nalishlarda namoyon bo'ladi:

Birinchidan, tabiiy ekotizimlar degradatsiyasi. Havo harorati va yog'ingarchilik rejimining o'zgarishi natijasida o'simlik qoplami kamayib, cho'llanish va yer degradatsiyasi jarayonlari jadallashmoqda. Bu holat biologik xilma-xillikning qisqarishiga olib keladi.

Ikkinchidan, suv resurslari bilan bog'liq xavflar. Global iqlim o'zgarishi sharoitida muzliklarning qisqarishi va suv oqimining o'zgarishi suv ta'minoti barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bu, ayniqsa, qishloq xo'jaligiga ixtisoslashgan mintaqalar uchun katta xavf hisoblanadi.

Uchinchidan, ijtimoiy-iqtisodiy xavflar. Ekologik muvozanatning buzilishi aholi salomatligi, mehnat resurslari va migratsiya jarayonlariga ta'sir ko'rsatib, mintaqaviy ijtimoiy beqarorlikni kuchaytirishi mumkin.

Swiss Re Group xalqaro tashkiloti tomonidan iqlim o'zgarishlari bilan bog'liq xavf-xatarlarni to'rtta asosiy guruhga bo'lgan holda keltirib o'tgan:

Birinchidan, jismoniy xavf-xatar – bu har bir mamlakat duch kelishi mumkin bo'lgan xavf-xatarlar iqlim o'zgarishi natijasida yuqori haroratning ortishi, tez-tez va ekstremal ob-havo hodisalari hamda tabiiy ofatlarning sodir bo'lishi bevosita iqlimiy urbanizatsiya jarayonining ortishiga, qirg'oq bo'ylarida va yuqori xavfli hududlarda aholining yashashi va mol-mulkiga zararni ortishiga olib keladi.

Ikkinchidan, o'tish xavf-xatari – iqlim o'zgarishiga olib keluvchi eng asosiy omil sifatida atmosferaga issiqxona gazlari chiqindilarining ortishi. Bu esa uglerod va sanoatga xos soliqlarni joriy qilish majburiyatini yuklaydi. Shu bois, iqlim o'zgarishini oldini olishda uglerod talab qiladigan ishlab chiqarish korxonalariga qarshi choralar ko'rish, iqlimga chidamli yashil texnologiyali mahsulotlarga o'tish. Biroq, ushbu o'zgarishlar ma'lum vaqt talab qiladi hamda qo'shimcha biznes xarajatlariga olib keladi.

Uchinchidan, ta'minot zanjiri xavf-xatari – har qanday mahsulot yetishtiruvchi qishloq xo'jaligi va uni qayta ishlovchi korxonalar ta'minot zanjiridagi kutilmagan uzilishlarga tayyor turishlari kerak. Xususan, iqlim o'zgarishi kutilmagan darajada qishloq xo'jaligi korxonalari ta'minot zanjiridagi uzilishlardan va atrof-muhit ta'sirlari hamda xom ashyo yetkazib beruvchilardagi o'zgarishlardan xabardor bo'lishi lozim. Bu borada ta'minot zanjiridagi shaffoflikni ta'minlashi, sug'urta kompaniyalarining ham faolligini oshirishni talab etadi.

To'rtinchidan, javobgarlik xavf-xatari – turli sug'urta kompaniyalari ESG masalalariga bo'lgan munosabat va harakatlar majburiyati sifatida ko'rib chiqishni talab etadi. bu borada sug'urta anderrayterlari(risklarni baholovchi va moliyaviy majburiyatlarni qabul qiluvchi mutaxassislar) ESG xavf-xatarlariga ko'proq e'tibor qaratishlari va sug'urta qilishda zamonaviy texnologiyalar hamda raqamli ma'lumotlar to'plashdan foydalanishlarini talab etadi [9].

Iqlim o'zgarishi bilan bog'liq xavf-xatarlar bugungi kunda dunyo miqyosida mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanishiga salbiy ta'sir o'tkazuvchi asosiy xavf-xatarlardan biri sifatida e'tirof etish joiz. Iqlim o'zgarishlari bilan bog'liq xavf-xatarlar keng qamrovli bo'lib, ular iqlim o'zgarishining bevosita ta'siridan (misol uchun qurg'oqchilik, harorat ko'tarilishi, yog'ingarchilikning va vegetatsiya davridagi o'zgarishlar), shuningdek, suv toshqinlari, sel va zilzilalar kabi tabiiy ofatlar bilan bog'liq ikkilamchi ta'sirlaridan kelib chiqadi.

O'zbekistonda ham qurg'oqchilik, havo haroratining keskin ko'tarilishi, chang bo'ronlari kabi holatlarning yuzaga kelayotganligi, mazkur yo'nalishlarda iqtisodiy tahlillarni amalga oshirish, ularning mamlakat iqtisodiyotiga ta'sirini baholash ahamiyati oshib bormoqda. Hozirda O'zbekiston hukumati iqlim o'zgarishlari bilan bog'liq xavf-xatarlarni bartaraf etish yo'lida tizimli tashabbuslar olib bormoqda. Xususan, mamlakat issiqxona gazlari emissiyasini qisqartirish bo'yicha global xatti-harakatlarga hissa qo'shishda faol ishtirok etib, iqlim o'zgarishi bo'yicha Parij bitimi doirasida xalqaro hamjamiyat bilan hamkorlikni kengaytirib bormoqda.

O'zbekiston Respublikasi quruq va kontinental iqlimga ega, kunlar va fasllar oralig'ida haroratning doimiy o'zgarishi bilan ajralib turadi. Yer maydonlarining 79 foizi yarim cho'l dasht yoki cho'l zonalarida joylashgan bo'lsa, janubi-sharqiy hududlarda kontinental iqlim mavjud.

Respublika yillik havo harorati oxirgi 40 yilda o'suvchi tendensiyaning hosil qilgan bo'lsa, 1900-1980 yillar oralig'ida yillik o'rtacha harorat o'rtacha 11,9⁰ C bo'lgan bo'lsa, 1980-yillardan boshlab harorat har 20 yilda taxminan 1⁰ C ga ko'tarilib, 2000-2010 yillar oralig'ida o'rtacha 13,4⁰ C ga yetgan. Jahon bankining prognozlariga ko'ra, O'zbekistonda iqlim o'zgarishlarining pessimistik ssenariysida (SSP5-8,5) 2090 va 2100 yillar oralig'ida iqlim o'zgarish darajasi 2000 va 2010-yillardagi o'rtacha tarixiy ko'rsatkichlaridan 2 darajadan 5 darajagacha yuqori bo'lishi prognoz qilinmoqda.

Mamlakatimiz hududlarida yog'ingarchilik darajasi sezilarli farqlarga ega bo'lib, markaziy hududlardagi cho'llarda yiliga 100 millimetrdan kam yog'ingarchilik, tog'li hududlarda esa yiliga 800-900 mm.gacha yog'ingarchilik yog'ishi mumkin. O'zbekiston suv resurslarining asosiy manbalarini Amudaryo va Sirdaryo daryolari va ularning irmoqlarining yer usti oqimlari tashkil etadi. Global iqlim o'zgarishi, aholi soni va iqtisodiyot tarmoqlarining o'sishi va ularning suvga bo'lgan talabi ortib borishi tufayli suv resurslarining taqchilligi yildan-yilga kuchayib bormoqda.

O'zbekistonda foydalanadigan o'rtacha yillik suv miqdori 51-53 mlrd.m³ ni tashkil qilib, uning 97,2 foizi daryo va soylardan, 1,9 foizi kollektor-drenaj tarmoqlaridan, 0,9 foizi yer ostidan olingan suvlar hisobiga to'g'ri keladi va mazkur ko'rsatkich ajratilgan suv olish limitiga nisbatan 20 foizga qisqargan [4].

O'zbekiston iqlim o'zgarishlari oqibatlari ta'siriga ko'proq moyil bo'lgan mamlakatlar qatoriga kiradi. Xalqaro ekspertlarning baholariga ko'ra, atmosferada issiqxona gazlari konsentratsiyasining bundan keyin ham ko'payishi, qurg'oqchilik natijasida suv va oziq-ovqat tanqisligi xavfining ortishiga, issiq mavsum davomiyligining oshishi tufayli aholi salomatligining yomonlashuviga, shuningdek sellar, toshqinlar va boshqa xavfli hodisalarning takrorlanishiga olib kelishi mumkin [11].

Oxirgi yillarda iqlim o'zgarishi oqibatida respublika hududida tabiiy ofatlar soni sezilarli darajada oshgan bo'lib, tabiiy ofatlarning o'rtacha miqdori 2001-2010 yillarda 115 ta holatni, 2011-2022 yillarda esa 126 ta holatni tashkil etgan. Ularning 46 foizini zilzilalar, 27 foizini sellar, 13,5 foizini yer ko'chkilari, 8,7 foizini kuchli shamollar, 2,4 foizini suv toshqinlari, 1,6 foizini tabiiy yong'inlar, 0,8 foizini qor ko'chkilari va boshqa xavf-xatarli hodisalar tashkil qilgan [5].

1-jadval.

O'zbekiston uchun iqlim o'zgarishi xavfi indeksi [11]

Yillar	Umumiy iqlim o'zgarish xavfi	Zilzila ta'siri	Qurg'oqchilik	To'fonlar (suv toshqini)	Epidemiyalar
2022-yil	2,5	6,8	6,7	5,3	0,0
2050-yil*	2,7	6,9	9,0	5,4	0,7
2080-yil*	2,7	6,9	9,3	5,6	1,0
Global o'rtacha ko'rsatkich (2022 yil)	3,6	3,6	5,1	4,6	3,7

O'zbekiston INFORM indeksiga ko'ra, iqlim o'zgarishi xavfi past mamlakat deb tasniflangan hamda 2022-yilda 2,5 ball bilan umumiy xavf bo'yicha 191 mamlakat ichida 124-o'rinni egallagan. Ushbu indeksda O'zbekistonda umumiy xavf darajasi nisbatan past qayd etilgan bo'lsada, qurg'oqchilik. Zilzila, suv toshqinlari xavfi yuqoriligicha qolmoqda. Xususan, 2050 va 2080 yillardagi prognoz ko'rsatkichlarga ko'ra, O'zbekistonda zilzilalar, qurg'oqchilik va suv toshqini ehtimoli yuqori bo'lgani sababli umumiy iqlim xavflarining oshishi yuzaga kelishi mumkin (1-jadval).

XULOSA VA TAKLIFLAR

Umuman olganda, iqlim o'zgarishi har qanday mamlakat iqtisodiyotiga bevosita va bilvosita ta'sir jarayoni ortib boradi. Shu bois, iqlim o'zgarishlari bilan bog'liq xavf-xatarlarni kamaytirish choralarini ko'rish muhim ahamiyatga ega. Iqlim o'zgarishlarini oldini olish borasida O'zbekiston sharoitida quyidagi tavsiyalarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

- iqlimiy xavf-xatarlarni boshqarish amaliyotining joriy holatini tadqiq etish;
- iqlim o'zgarishi bilan bog'liq iqtisodiy va ekologik xavf-xatarlarni boshqarish bo'yicha zarur me'yoriy-huquqiy bazani yaratish;
- qishloq xo'jaligida suv resurslarini samarali boshqarish, suv hisobini raqamlashtirish;
- energetika va sanoatda uglerod chiqindilarini qisqartirish;

- iqlimiy jihatdan metrologik kuzatuv va ogohlantirish tizimlarini rivojlantirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabr PF-158-son “O‘zbekiston-2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni.
<https://lex.uz/ru/docs/6600413>
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning BMT ning Iqlim o‘zgarishi bo‘yicha xalqaro konferensiyasidagi (COP 28) nutqi.
<https://president.uz/uz/lists/view/6897>
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 2-dekabr PQ-413-sonli “Qishloq xo‘jaligi sohasi davlat boshqaruvini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori. <https://lex.uz/docs/7244818>
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 10-iyul PF-6024-sonli “O‘zbekiston Respublikasi suv xo‘jaligini rivojlantirishning 2020 — 2030 yillarga mo‘ljallangan konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi Farmoni.
<https://lex.uz/ru/docs/4892953>
5. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 11-avgust 362-sonli “Iqlim o‘zgarishi va tabiiy ofatlar xavfiga nisbatan milliy harakatlar rejasini ishlab chiqish hamda samarali amalga oshirishni tashkil etish to‘g‘risida”gi Qarori.
<https://lex.uz/uz/docs/6565975>
6. Nayt F.X. Xavf-xatar, neopredelennost i pribyl / Per. s angl. — M.: Delo, 2003. — S.15-17.
7. Judy Feldman Anderson, FSA and Robert L. Brown, Fsa. Risk and insurance. Copyright 2005 by the Society of Actuaries. P-21-05. Printed in U.S.A. Second Printing.
8. <https://corporatesolutions.swissre.com>
9. https://unfccc.int/sites/default/files/part1_iiasa_rogelj_ssp_poster.pdf
10. <https://hydromet.uz/uz/node/609>
11. INFORM Iqlim o‘zgarishi, Yevropa Komissiyasi, 2022

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir:
Ingliz tili muharriri:
Rus tili muharriri:
Musahhih:
Sahifalovchi va dizaynerlar:

Xakimov Ziyodulla Axmadovich
Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich
Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li
Karimova Shirin Zoxid qizi
Sadikov Shoxrux Shuxratovich
Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2026-yil, yanvar, 1-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: info@marketingjournal.uz
Tel.: +998977838464, +998939266610
Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi** rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710**. GOCT 7.56-2002 "Seriya nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlataro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**